

وقتی ساراگوسا خاستگاه دانشمندان مسلمان بود

۲۷ مرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۳۶

اندلس به مرجعی برای تولید علم و دانش تبدیل شدند که در فضای غیرسیاسی و غیرمتمشج آن روزهای اندلس توانستند یک نهضت عظیم علمی به راه بیندازند.

اندلس که بخشی از اسپانیای امروزی را در بر می‌گیرد و پیش از فتح آن به دست مسلمانان، تحت سلطه رومیان بود. در سده پنجم میلادی، قبایل «واندال» آن را از دست رومیان خارج کردند که از آن به بعد، به «اندولسیا» یا سرزمین واندال‌ها شهرت یافت. مسلمانان پس از تسخیر این نواحی، نام آن را با کمی تغییر، «اندلس» گذاشتند. اندلس پیش از فتح مسلمانان و در دوران گوت‌ها در چنان فقر فرهنگی و اجتماعی به سر می‌برد که بسیاری از اهالی آن از جمله عامه مردم و به ویژه یهودیان، آرزوی رهایی از چنین وضعی را داشتند و وقتی مسلمانان به آن جا پا نهادند به آنان به چشم نجات‌بخش می‌نگریستند. حتی آورده‌اند که یهودیان در کنار مسلمانان برای رهایی از این وضع با گوت‌ها می‌جنگیدند.



طارق بن زیاد؛ فرمانده لشگریان مهاجم مسلمان به اندلس

* تسخیر اسپانیا با تمایل بومیان

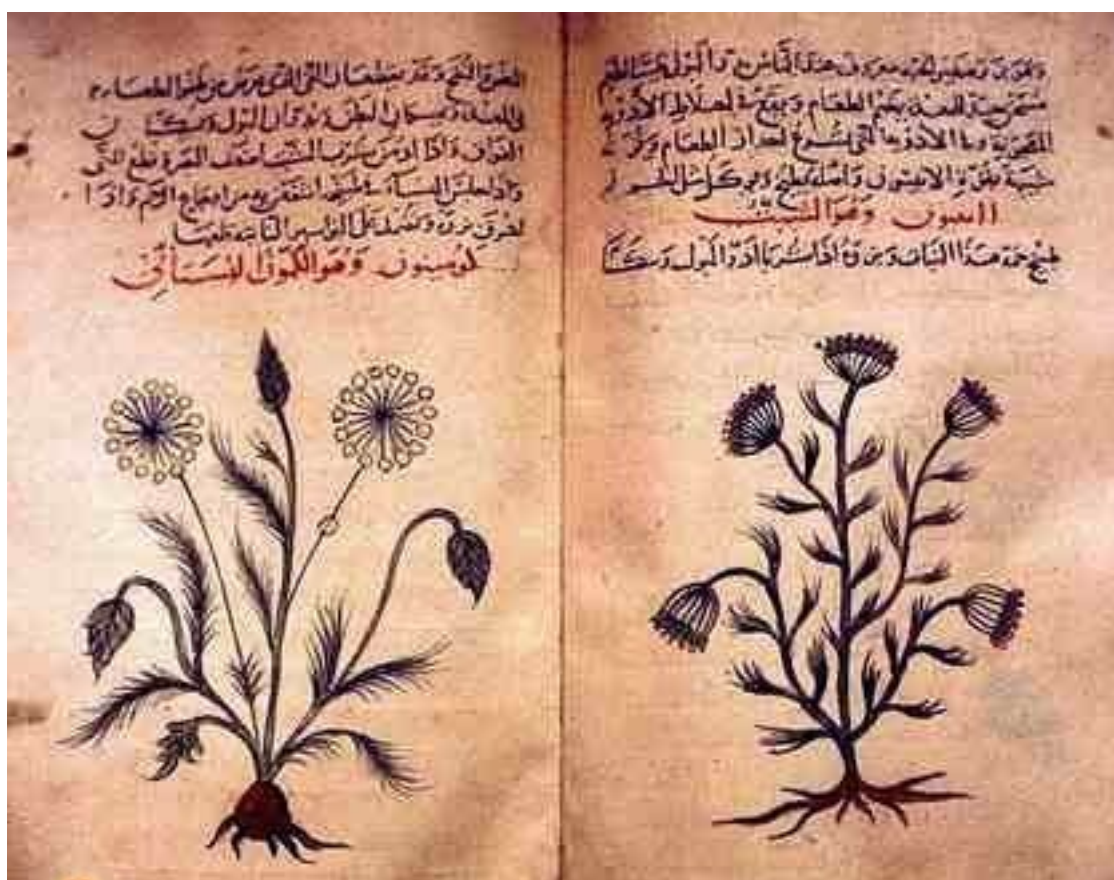
برخی بر این باورند که فتح اندلس، اصلاً به درخواست و روی خوش اهالی آنجا صورت گرفت. تبعیض، تنگدستی، ستم، رواج خرافات و نادانی دستاورد حکومت گوت‌ها برای آنان بود و به این دلیل، هنگامی که مسلمانان پرشور و خروش در رمضان سال ۹۳ هجری به فرماندهی «طارق بن زیاد» به آن جا پا نهادند به گونه‌ای رفتار کردند که ظرف سه سال اکثر نواحی آن فتح شد. اندلس به سرزمین تنشه‌ای می‌ماند که باغبانان تازه از راه رسیده آن هم چنین تصویری را درباره‌اش نمی‌کردند.

مسلمانان اندلس، پس از مدتی درگیری و رزم برای تثبیت حکومتشان، خیلی زود بساط تمدن را گسترده و دانش و دانش‌دوستی رونق گرفت. آن‌ها از اندلس جهالت‌زده و تاریک تمدنی ساختند که در سده چهارم هجری، قرطبه (کوردوبا)، پایتخت حکومت اندلس را، مرکز فرهنگی جهان اسلام و یکی از قطب‌های مهم و مرجع علمی و فرهنگی جهان مبدل کرد. اگر نیشابور در خاوران و بغداد در مرکز مملکت اسلامی، کانون دانایی و حکمت و تمدن بودند، قرطبه نیز غرب عالم را به چراغ فرزانی و دانایی خود

* نهضتی علمی در فضایی آرام و غیرسیاسی

اگر نگاهی گذرا به کتاب‌های تاریخ و تذکره‌های دانشمندان بزنیم، نام‌های بسیاری به چشم می‌خورند که چراغ‌دار علم و فرهنگ در آن روزگار بودند. دانشوران اندلس در آغاز به شرق مملکت اسلامی رفتند و با اشتیاق فراوان آنچه از استادانشان می‌آموختند فراگرفتند. سپس، خود به مرجعی برای تولید علم و دانش تبدیل شدند که در فضای غیرسیاسی و غیرمتمشج آن روزهای اندلس توانستند یک نهضت عظیم علمی به راه بیندازند.

از همان ابتدا که سو سوی نور علم و فرهنگ مسلمانان اندلس درخشیدن گرفت، اروپاییان متوجه آن شدند. شهر طلیطله امروزی، از نیمه سده چهارم، دارالترجمه اصلی اروپاییان بود که میراث و اندوخته علمی، فرهنگی، هنری و ادبی را اخذ و منتقل می‌کرد. در سده ششم، هفتاد اثر ترجمه‌شده مسلمانان در یک مدرسه مسیحی در طلیطله وجود داشته است. این موج اقتباس و بازخوانی علوم و معارف مسلمانان، خیلی زود به اقصی نقاط اروپا مانند فرانسه، انگلستان، آلمان و سراسر اروپای مرکزی رسید.



تصویری از کتاب‌های گیاه‌شناسی دانشمندان اندلسی

* موطن بزرگترین جراحان دنیا

یکی از علومی که در نزد مسلمانان به خوبی پرورش یافت و بارور شد، دانش طب و پزشکی بود. هنگامی که اروپاییان سده‌های میانه، بیماران خود را از روی نادانی به بدترین وجه از پای در می‌آوردند، پزشکان مسلمان اندلس برای درمان بیماری‌ها، پیچیده‌ترین و دقیق‌ترین اعمال جراحی را نیز انجام می‌دادند. آوازه پزشکان اندلسی حتی در دیگر جاهای مملکت اسلامی هم به راه یافته بود و آثار طبای مسلمان این منطقه، تا مدت‌ها کتاب درس اروپاییان به شمار می‌آمد.

ابوالقاسم خلف بن عباس زهراوی، سرسلسله جراحان بود و خانواده ابن زهر هم خانواده‌ای پزشک‌پرور به حساب می‌آمد که ابومروان عبدالملک بن ابی العلاء مشهورترین آن‌ها بود. حتی در پرونده طبیبان اندلس نام دو زن پزشک هم به چشم می‌خورد. ابن جُلْجُل، ابن وافد و ابن خطیب اندلسی هم از دیگر اطباء حاذق اندلس بودند. اندلسی‌ها در داروشناسی هم توانا بودند. آن‌ها کشتزارهای گیاهان دارویی داشتند و در این باره هم تالیفات متعددی از آن‌ها به جای مانده است. آثار دانشمندانی چون ابن وافد، ابن بصال طللایی، ابوالخیر و ابن حجاج اشبیلی، ابن عوم و ابن بیطار از این جمله‌اند. اما شاید برترین گیاه‌شناس این دوران، غافقی قرطبی است که از نگاه تاریخ‌نگاران اروپایی هم برترین دانشمندان این عرصه در سراسر جهان اسلام و سده‌های میانه به دانسته می‌شود.

* شاهکارهای معماری جهان

اندلس، افزون بر دانش و حکمت محملی برای رشد و شکوفایی هنر در جهان اسلام نیز بود. اوج هنر اندلس هم در معماری خود را نشان می‌داد. شاهکارهای بزرگ معماری که هنوز هم در سرتاسر اسپانیای امروزی یافت می‌شود هم گواهی بر هنر و توانایی هنرمندان اندلسی است و هم بیانگر نگاه و روحیه الهی و معنوی آنان است که این روح معنوی را به شهر و پیرامون خود نیز می‌بخشد. شهرهای «تولدو» و «کوردوبا» با اینکه به دست مسیحیان، تغییراتی یافت اما یادگارهایی از مساجد و بناهای عصر مسلمانان را در دل خود جای داده است. کاخ الحمراء در غرناطه یا گرنادای امروزی نمونه‌ای از این آثار است.

* از ابن رشد تا ابن عربی

شاید از همه جالب‌تر این نکته است که بسیاری از ادیبان و زبان‌شناسان جهان اسلام از درون این مرکز تمدنی برخاستند. اندلس، در غربی‌ترین نقطه ممالک اسلامی و محفوف به کشورها و نواحی غیرمسلمان و غیر عرب، به چنین جایگاهی دست یافته بود. ابن عبد ربه اندلسی، ابن قوطیه، ابوبکر زبیدی مولف کتاب لغت مشهور تاج العروس و ابن مالک نحوی، از شاخص‌ترین ادیبان و اهل لغت در اندلس می‌باشند. منطقه اندلس در زمینه حکمت، فلسفه و عرفان نیز بزرگان زیادی را تربیت کرد. ابن باجه و ابن رشد اندلسی مهم‌ترین فلاسفه این روزگارند. ابن طفیل نویسنده داستان حکمی حی بن یقظان (زنده فرزند بیدار) هم در این دوران

می‌زیست. در میان عارفان هم، سرسلسله عرفا و صوفیه، محمد بن علی طائی حاتمی مشهور به ابن عربی قرار دارد که هم آوازه عرفان عملی‌اش در جهان پیچیده و هم در عرفان نظری آثار مهمی مانند فصوص الحکم و فتوحات مکیه را تالیف کرده است.



* شیعیان و حکومت اندلس

اصولا فضای فرهنگی حاکم در اندلس، پذیرای اندیشه‌های شیعی نبود و برای همین عقاید شیعی در میان مردم اندلس رشد چندانی نیافت. فرمانروایان اموی اندلس حتی هیچ گاه امیرالمومنین علی (علیه السلام) را خلیفه چهارم نمی‌خواندند و از دید آن‌ها، خلیفه چهارم معاویه بن ابی سفیان بود.

با این وجود، شیعیان در پهنای حکومت اسلامی دست به حرکت‌ها و قیام‌هایی زدند که دستکم می‌توان پنج مورد از مهم‌ترین آن‌ها را برشمرد. نخستین شورش، به سرکردگی «عبدالله بن سعد بن عمار بن یاسر» اتفاق افتاد که علیه یوسف الفهری، حاکم اندلس، قیام کرد. یوسف فهری قیام او را به دست عبد الرحمن داخل، سرکوب و به سخت‌ترین وجه، آنان را به شهادت رساند.

در سال ۱۴۳ هجری، قیام دیگری به رهبری «عبدالله درهم» رخ داد که با شکسته مواجه شد. سه سال بعد، «علاء بن مغیث» جذامی قیام کرد که به شیوه پیکارگران عباسی، پرچم‌های سیاه را نشان لشگریان خود قرار داده بود. خیزش علاء نیز، این بار به دست عبد الرحمن الداخل المروانی، سرکوب شد و سران آن به قتل رسیدند. در سال ۱۶۵ هجری، «حسین بن یحیی بن سعد بن عباده انصاری»، که از دودمانی شیعی بود قیام کرد. اما سرانجام با عبد الرحمن داخل، راه سازش کرد و حتی دوست و همراه شیعه خود، «سلیمان بن یقظان» را هم از قیام باز داشت. براین اساس، برخی معتقدند که این قیام متشیعانه و برای قدرت و حکومت بوده است.

اما مهم‌ترین حرکت شیعی در این دوره، در ناحیه «سنتایر» و به رهبری «شقیاء بن عبد الواحد مکناسی» روی داد. وی از اهل وادی الحجاره بوده، مادرش فاطمه نام داشت و خودش را فاطمی و از خاندان رسول خدا می‌شمرد. او در میان مردم به نام عبیدالله بن محمد، شهرت داشت. قیام عبیدالله تا سال ۱۶۰-۱۵۱ هجری ادامه پیدا کرد اما آن هم شکست خورد. پس از مرگ او، شاگردان و یارانش به عقاید او پایبند باقی ماندند و رهبری گروه به عهده «وجیه الغسانی» افتاد که فرماندهان لشکر عبد الرحمن الداخل بود.

منبع: مشرق

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/27838/مسلمان-دانشمندان-خاستگاه-ساراگوسا-وقتی-27838>